

УДК:338.1 (477)

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ***Хомяков В.І., д.т.н., професор,****Кошеленко С.В., к.е.н., доцент**

Черкаський державний технологічний університет

Обобщен опыт отечественной экономической науки и практики относительно возможности формирования стратегии экономического роста и развития национальной экономики. Рассмотрены основные показатели, характеризующие экономический рост страны. Проведена попытка оценки эффективности государственного менеджмента и выбора модели экономического роста.

Ключевые слова: экономический рост, стратегия экономического роста, показатели экономического роста.

The experience of domestic economic science and practice concerning the prospective of formation of economic growth strategy and development of national economy is generalized. Basic indexes that describe the economic growth of the country are considered. The attempt of estimating the efficiency of state management and choice of economic growth pattern is made.

Key words: economic growth, economic growth strategy, indexes of economic growth.

Постановка проблеми. Економічне зростання є однією з найбільш важливих економічних проблем. Темпи економічного зростання, його чинники та характер визначають динаміку економічного розвитку країни, її місце на світовій арені та історичні перспективи.

Структурні зрушення в економіці України відбувалися, по суті, стихійно, за відсутності єдиної стратегії розвитку країни – шляхом розробки окремих галузевих, цільових державних програм, без належного їх узгодження, за відсутності потрібної координації та логічної послідовності. Характерним явищем було встановлення занадто великої кількості неузгоджених структурних пріоритетів, спрямованих переважно на розв'язання поточних питань.

Відсутність ефективної стратегії розвитку України, цілісної системи стратегічного зростання стала прямим наслідком незбалансованості та неефективності наявної в Україні економіки, яка виявилася нездатною визначити перспективи та забезпечити їх реалізацію.

У зв'язку з цим дослідження організаційно-економічних аспектів забезпечення економічного зростання набуває особливого значення, що зумовлює актуальність обраної теми та доцільність проведення відповідних досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження в теорії економічного зростання належать таким вітчизняним науковцям, як В. Геєць, С. Мочерний, А. Гальчинський, Ю. Пахомов, Є. Гайдар, В. Полтерович, С. Кораблін, О. Соскін, С. Глазьев та іншим. Проблеми економічного зростання активно вивчають міжнародні економічні організації, такі як Світовий Банк, МВФ, Римський клуб. Поряд з тим, деякі аспекти формування стратегії сталого економічного зростання потребують додаткового дослідження.

Тому, автори поставили за мету оцінити вплив основних чинників на динаміку ВВП: факторної продуктивності праці, чисельності та якості населення, міграційної та інноваційної політики, політики матеріало- та енергозбереження, повноти та достовірності статистичних даних; а також проаналізувати досвід запозичення технічних та технологічних досягнень розвинених країн на початковому етапі формування радянської економіки (1923-1939 рр.). Автори прагнули оцінити ефективність державного менеджменту та обрати модель економічного зростання.

Виклад основного матеріалу. Економічне зростання – це економічний розвиток, за якого довгострокові темпи зростання виробництва товарів і послуг стійко перевищують темпи зростання населення. Чинником економічного зростання є «...випереджаючі темпи зростання сукупного виробництва порівняно зі зміною (приростом) населення країни для підвищення рівня його добробуту».

Формування передумов стратегії економічного зростання в Україні потребує розуміння традиційної парадигми процесу економічного зростання з відомим переліком його безпосередніх показників.

Найпоширенішим показником економічного зростання є темп зміни ВВП (ВВП) з урахуванням динаміки середнього рівня цін; іншим важливим показником, що визначає зміст економічного зростання, є темп зміни реального ВВП (ВВП) в розрахунку на душу населення.

Результати розрахунків впливу основних чинників на динаміку ВВП в доларах США 2005 року за паритетом купівельної спроможності за останні 20 років в обраних країнах наведені в таблиці 1. Як

* Продовження. Початок див. Хомяков В.І. Формування стратегії зростання національної економіки / В.І. Хомяков // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. – Вип. 24. Частина 1. – 2009. – С. 3–10.

видно з таблиці, якщо за зрозумілою всім п'ятибальною шкалою рейтинг державного менеджменту Сполучених Штатів Америки в 2009 році можна оцінити на відмінно, російського та польського – на тверді трійки, то рейтинг українського менеджменту не дотягує навіть до двійки.

Таблиця 1

Узагальнені показники економічного зростання для обраних країн

Показники		Рік	Україна	США	Росія	Польща
ВВП (G), млрд. дол.	1	1990	419,5	8053	1885,8	311,8
	2	2009	264,4	12987	1990,8	637,3
ΔG, млрд. дол. (2-1)	3		-155,1	4934	105,0	325,5
Населення (N), млн. осіб	4	1990	51,9	247,0	148,0	38,2
	5	2009	45,9	307,5	142,0	38,1
ΔN, млн. осіб (5-4)	6		-6,0	60,5	-6,0	-0,1
ВВП на одну особу (g=G/N), дол.	7	1990	8108	32189	12742	8180
	8	2009	5765	42238	14020	16707
Δg, дол.	9		-2343	10049	1278	8527
G при g 1990 року, млрд. дол. (Gn)	10	2009	372,2	9898	18094	311,7
Зміна ВВП за рахунок зміни чисельності населення, млрд. дол. (10-1)	11		-47,3	1846	-764	0
	% (11)/(3)	12		-30,5%	37,4%	...*
Зміна ВВП за рахунок продуктивності, млрд. дол. (9-8)·5	13		-107,8	3090	181,5	324,8
	% (13)/(3)	14		-69,5%	62,6%	...*
Рейтинг державного менеджменту	15	1990	25,2	-100	39,5	25,4
	16	2009	13,7	100	33,2	39,5

* ВВП Росії в 2009 році порівняно з 1990 роком зменшився за рахунок зменшення чисельності населення на 76,4 млрд. дол. та збільшився за рахунок продуктивності праці на 181,5 млрд. дол. і в цілому зріс на 105,1 млрд. дол.

Аналогічний висновок можна зробити, пославшись на дані таблиці 2 про темпи приросту реального ВВП за 2005–2010 рр. для обраних країн [1] та рівня заробітної плати (див. табл. 3).

Таблиця 2

Щорічний приріст реального ВВП, %

Країни	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Середній за 2010–1990 рр.
Весь світ	4,5	5,1	5,2	3,0	-0,8	3,9	...
США	3,1	2,3	2,1	0,4	-2,5	2,7	+2,4
Росія	6,4	7,7	8,1	5,6	-9,0	4,0	+0,5
Китай	10,4	11,6	13,0	9,6	8,7	10,3	+10,1
Польща	3,6	6,2	6,8	5,0	1,7	3,8	+3,64
Україна	2,7	7,3	7,9	2,3	-15,1	4,0	-2,1

Таблиця 3

Середньомісячна заробітна плата працівників для обраних видів економічної діяльності України та США в 2009 році

Види економічної діяльності	Україна		США, дол.	Укр./США, %
	грн.	дол.		
1	2	3	4	5=3/4
Вся економіка	1906	238	4324	5,51
Переробна промисловість	2117	265	4781	5,53
Виробництво комп'ютерів та електроніки*	1658	207	7301	2,84
Металургія	2429	304	4769	6,37
Загальне машинобудування	1709	214	4959	4,31
Фінансова діяльність	4038	505	7046	7,16

* для України – виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування.

Судячи з наведених даних про темпи економічного зростання США, Польща і в середньому весь світ в 2009 р. зазнавали лише невелику рецесію, в той час, як Україна і Росія – значний економічний спад. Китай же ілюстрував надзвичайно високі щорічні темпи приросту ВВП, які в середньому перевищували 10%. Що стосується заробітної плати, то її рівень в Україні порівняно із США у розрахунках за валютним курсом в середньому не перевищує 5,5 – 7,2%. До того ж, за статистичними даними [1, 2] частка витрат на продукти харчування у загальних споживчих витратах населення України становила 50%, а в США – всього 7,5%.

З таблиці 1 видно також, що в Україні в 2009 році порівняно з 1990 роком обсяг ВВП зменшився на 155,1 млрд. дол., в тому числі внаслідок зменшення чисельності населення на 47,3 млрд. дол. (30,5%) та продуктивності праці на 107,8 млрд. дол. (69,5%). За вказаний період приріст ВВП США за рахунок збільшення чисельності населення становив 37,4%, а зростання продуктивності праці на 62,6%. ВВП Польщі зріс на 100% завдяки збільшенню продуктивності праці (при незмінній чисельності населення). Отже, основними факторами, які визначають динаміку валового внутрішнього продукту країн, є рівень продуктивності праці та чисельність населення. Вплив вказаних факторів розглянемо більш детально.

Протягом тривалого періоду часу ключовим, вирішальним фактором життєвих стандартів є продуктивність праці – кількість товарів та послуг, вироблених середнім робітником за фіксований період часу. Ця гіпотеза ілюструється графіками рис. 1.

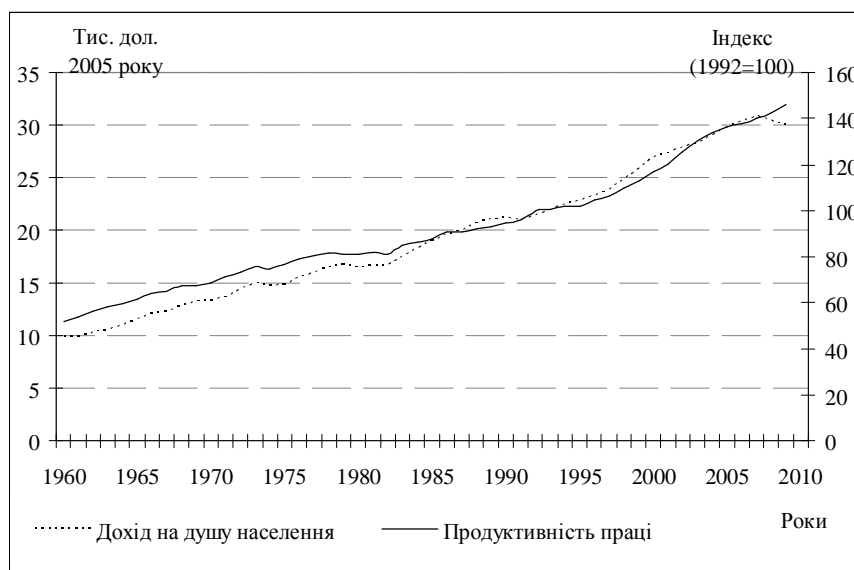

Рис. 1. Зростання доходу на душу населення і продуктивності праці в США [1]

Ключовими факторами зростання продуктивності праці є наступні. Першим джерелом є нагромадження капіталу у формі матеріальних активів – машин, інструментів, комп'ютерів, заводів, інфраструктури тощо, які виробники використовують для виробництва продукції. Другим джерелом є нагромадження людського капіталу – кваліфікація, майстерність і освіченість робітників. Третім джерелом зростання продуктивності праці є збільшення обсягів виробленої продукції завдяки певній кількості фізичного і людського капіталу. Цей фактор називають по-різному, наприклад, «сукупний фактор зростання продуктивності» або «залишок Солоу». Він включає всі сили, які викликають зміни в обсягах виробництва запасів фізичного і людського капіталу. Більш очевидним є те, що він включає результати прогресу знань і технологій. Цей прогрес в знаннях і технологіях дозволяє заводським робітникам створювати кращі автомобілі і електронні вироби з тієї ж сировини; він дозволяє лікарям встановлювати більш точні діагнози та прописувати краще лікування та багато іншого.

Найбільш важливим фактором є не накопичення окремо фізичного або людського капіталу, а зміни обсягів виробництва, які можуть відбутися внаслідок спільної дії, тобто сукупним фактором зростання продуктивності. Ця теза підходить як до довготермінового зростання продуктивності праці, так і до її диференціації в різних країнах.

Оскільки сукупний фактор продуктивності охоплює всі вирішальні фактори продуктивності праці, крім фізичного і людського капіталу, він включає широке коло складових частин. В результаті існує багато засобів, використовуючи які можна спроектувати систему заходів з вдосконалення сукупного фактора продуктивності. Виходячи з цих міркувань, в вересні 2009 року Адміністрація президента США запропонувала детальну інноваційну програму. Вона включає три елементи: 1) зобов'язання інвестувати засоби у створення інноваційних основ, враховуючи фундаментальні наукові дослідження та інфраструктуру.

туру; 2) визнання важливості ролі, яку відіграють конкурентні ринки, здорове довкілля в створенні підприємницького середовища для стимулювання інвестицій; 3) зосередження основної уваги на інновації, спрямовані на досягнення конкретних національних пріоритетів, включаючи розробку створення альтернативних джерел енергії, зменшення витрат та поліпшення медичного обслуговування, створення ефективних енергетичних систем. Асигнування на виконання програми становлять 100 млрд. дол.

Світовий досвід свідчить про те, що інновації – це дороге задоволення. Запозичувати – набагато дешевше. І, як відомо, формування радянської економіки з самого початку її існування базувалося на запозиченні новітніх досягнень західних держав в галузі технологій, техніки та систем управління. Після закінчення громадянської війни керівництво країни висунуло як першочергове завдання відновлення і технічну модернізацію економіки. Під час реформи 1928–1932 рр. створена система централізованого управління галузями промисловості базувалася на моделі промисловості США з невеликими змінами: базу становили чорна металургія, важке машинобудування, великі електростанції та енергосистеми, транспортна інфраструктура, заснована на залізничному транспорті.

Вже після того, як в СРСР почала реалізовуватися програма індустріалізації, в світовій економіці і в першу чергу в США, відбулися значні зміни: Велика депресія 1930-х років спричинила зміну промислової моделі – стали посилено розвиватися металургія, хімічна промисловість, автомобільний транспорт, системи зв'язку, електронна промисловість, сфера обслуговування, легка промисловість тощо. Вітчизняної промисловості, через причину замкнутості господарської радянської системи, ці зміни практично не торкнулися, і її базова модель майже не змінювалась аж до 1990-х років.

Форсована індустріалізація здійснювалася в роки перших п'ятирічок не тільки за рахунок мобілізації внутрішніх ресурсів, але й одержання західних технологій. Побудовані з технічною допомогою західних фірм підприємства стали базою розвитку вітчизняної промисловості, поширення передового досвіду і підготовки кадрів.

Спроби самостійного проектування, а також швидкого і якісного будівництва в 1920-ті роки великих, технічно складних об'єктів не увінчалися успіхом. Невдачі спіткали перший радянський проект Магнітогорського металургійного комбінату, будівництво моторного заводу в Уфі, Челябінського тракторного заводу, Свірської ГЕС і ряду інших підприємств. Стало очевидним, що дореволюційний досвід не годився для форсованої індустріалізації.

У цих умовах керівництво країни прийняло рішення вдатися до технічної допомоги західних компаній. У період Великої депресії 1930-х років західні компанії особливо потребували замовлень, і СРСР отримав можливість у короткі терміни опанувати передову техніку і набути виробничих навичок. Оплата здійснювалася за рахунок валютної виручки від експорту (зерна, продуктів харчування, лісу, нафти, хутра, кольорових металів), продажу музейних цінностей і т.д. [7].

Такі найбільші в Європі підприємства, як Дніпрогес, Сталінградський і ряд інших тракторних заводів, Магнітогорський металургійний комбінат, Нижгородський (Горьковський) автозавод були підприємствами американського типу та походження. Компанії International General Electric Radio Corporation of America, Ford Motor Company стали провідними зарубіжними партнерами СРСР.

Архітектор Альберт Кан, який спроектував низку найбільших підприємств в США, у тому числі основний автозавод і складальні заводи Форда, впровадив у СРСР принцип типового промислового будівництва. Його фірма Albert Kahn, Inc. здійснювала проектування і нагляд за спорудженням більше 500 радянських підприємств і створила в СРСР школу індустріального зодчества.

Сталінградський тракторний завод, побудований за її проектом, був споруджений в США, розмонтажований, перевезений і зібраний під наглядом американські інженерів. У його обладнанні брали участь більше 80 американських машинобудівних компаній і кілька німецьких фірм. Технологічний проект Нижгородського автозаводу виконала компанія Форда, будівельний – американська компанія Austin. Теперішній АЗЛ побудований в 1930 р. за зразком складальних заводів Форда. Проектуванням і будівництвом Дніпрогесу займалися американська інженерно-будівельна фірма Cooper Engineering Company і германська компанія Siemens.

Фірми США відігравали провідну роль у проектуванні радянських підприємств, а половина обладнання вироблялася в Німеччині в основному за американськими специфікаціям. З постачання обладнання перше місце займала Німеччина. З часом споруджені за технічного сприяння західних фірм заводи і фабрики перетворилися на національні бази розвитку різних галузей промисловості, поширення передового досвіду і підготовки кадрів. Вони випускали вироби та комплектуючі, необхідні не тільки для споріднених виробництв, але й для всієї промисловості – автомобілі, верстати, електроустаткування, трубопроводи, кабелі, контрольно-вимірювальні прилади тощо. Саме американські фірми здійснювали індустріалізацію СРСР [7].

У 1932 році радянський уряд почав розривати угоди з американськими компаніями. Американці зробили свою справу – побудували заводи та підготували кадри. Більше вони були не потрібні. Зреш-

тою, в СРСР з'явився пріоритетніший партнер – Німеччина. Цій країні в 1920-х роках, за умовами Версальської мирної угоди, було заборонено створювати військову промисловість. Щоб обійти цю заборону та зберегти потенціал військової промисловості, вона почала здійснювати допомогу, в тому числі і Радянському Союзу. Розглянемо таке співробітництво між двома країнами в галузі авіації. Воно почалося з організації в 1923 році авіаційного виробництва після видачі концесії фірмі «Юнкерс» на виробництво в СРСР літаків і двигунів. Радянська сторона була зацікавлена в створенні бази для випуску власних цільнометалевих літаків, авіадвигунів та розвитку видобутку алюмінію і виробництва дюралюмінію. Для фірми «Юнкерс» це була можливість виробляти та збувати продукцію, зберігаючи виробничі і наукові кадри [9].

В 1923 році була почата підготовка до авіаційного виробництва на заводі в Філях, а потім після випуску пасажирських літаків та гідролітаків, німецькі спеціалісти налагодили виробництво тримоторного металевого бомбардувальника. Однак, уже в кінці 1925 року радянська сторона секретно вилучила всі необхідні креслення і документацію, на базі яких радянськими інженерами було налагоджене власне виробництво. В подальшому відмовилися від науково-технічного співробітництва з фірмою «Юнкерс», з метою усунення можливих конфліктів в патентній галузі на ґрунті конструктивних удосконалень радянськими заводами окремих деталей літаків «Юнкерса». Пізніше була закуплена ліцензія на виробництво в СРСР винищувача фірми Хейнкель, яке було розпочато на московських заводах до 1934-го року. Крім того, велику роль зіграла організація в 1925 році секретної авіашколи для німецьких пілотів в місті Ліпєцьк, де вони до 1933-го року тренувалися разом з радянськими авіаспеціалістами під керівництвом німецьких інструкторів. В ліпєцькому центрі випробовувалося також найважливіші зразки німецької військової техніки. Ця школа дозволила Німеччині зберегти і розвинути свій науково-технічний потенціал, а радянська сторона змогла ознайомитися з найновішими досягненнями в галузі авіабудування та вивчити німецький досвід військового використання авіації. В подальшому авіаційна промисловість СРСР розвивалася самостійно і досягла високого рівня, але існує точка зору, що таке підсилення його військового потенціалу стало одним із факторів поразки Німеччини у війні.

За роки так званої «холодної війни», а особливо після розвалу Радянського Союзу, відбулося значне уповільнення темпів технологічного прогресу в країнах, які входили в його склад. Так, при обсязі світового ринку програмного забезпечення в 400–500 млрд. дол. на рік частка Росії в ньому становить трохи більше 200 млн. дол., або 0,04%. Відставання України є ще більшим. В базових галузях п'ятого технологічного укладу (ТУ), таких як виробництво мікроелектронної та електронної техніки, радіотехніки, оптоелектроніки, високо сортової сталі композитних і нових матеріалів, промислового обладнання для наукоємних галузей, точного та електронного приладобудування, приладів і пристроїв для систем зв'язку та сучасних систем комунікацій, комп'ютерів тощо, порівняно з 1990–1991 рр. в РФ відбувся значний спад. Відставання від світового рівня в цих технологіях подолати дуже важко.

Відсутність колосальних інвестицій можна подолати придбанням імпоротної техніки, що характерно для Росії. Про це свідчать показники зростання парку персональних комп'ютерів, чисельності користувачів Інтернету, обсягу імпорту програмних послуг та інші показники розширеного використання п'ятого ТУ з темпом приблизно 20–50% на рік.

Розширення п'ятого ТУ в Росії має наздоганяльний імітаційний характер. Швидке поширення основних галузей п'ятого ТУ відбувається на імпортній технологічній базі. Про прийняття керівництвом Росії наздоганяючої моделі на основі запозичення новітніх ідей, техніки та технології свідчить створення інноваційного центру в Сколково. Російські компанії фактично йдуть шляхом запозичення технологій. Так, за даними Росстату, в 2006 році створено 735 передових виробничих технологій (заснованих на мікроелектроніці або комп'ютерному управлінні). З них лише 52 технології не мають зарубіжних аналогів.

Що стосується економіки України, то вона перебуває нині на етапі, що підлягає не інноваційному розвитку, а модернізаційному. Модернізувати економіку України слід якраз ті самі 10–15–20 років, щоб дійти до стадії інноваційного розвитку. За цей період і треба підготувати нову генерацію молоді, яка зможе конкурувати в інноваційній економіці. Потрібна справді зміна поколінь [11].

Як було показано вище одним із основних чинників економічного зростання є наявність та якість людських ресурсів. Тому розглянемо цей фактор детальніше. На рисунку 2 відображені принципово різні підходи до формування і здійснення демографічної політики в СРСР, США, Росії та України пострадянського періоду.

На рисунку відрізок *ab* відповідає періоду революції та Громадянської війни, який характеризується зменшенням населення Російської Імперії на 51 млн. осіб. Одночасно ВВП держави зменшився в 4 рази. Відрізок *bc* свідчить про ефективність нової економічної політики. Відрізок *cd* відображає відхід від НЕПу і, в результаті цього, голод. Чисельність населення країни зменшилася на 7–10 млн. осіб. Зростання населення на відрізку *fg* пояснюється приєднанням західних регіонів України та прибалтій-

ських країн (Литви, Латвії, Естонії). Відрізок *gm* відображає вплив Великої Вітчизняної війни. За цей період втрати населення країни становили орієнтовно 25 млн осіб, а втрати ВВП – 28%.

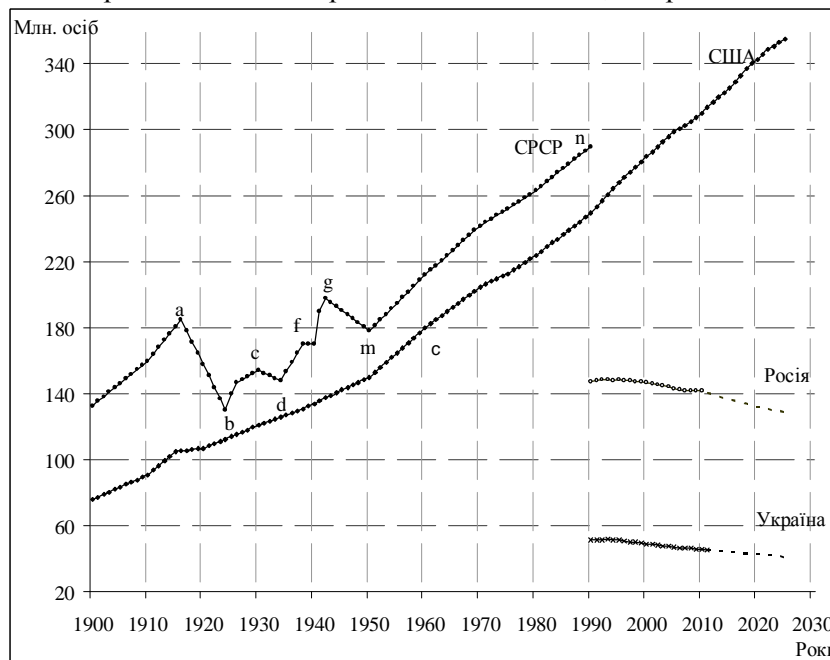

Рис. 2. Динаміка населення СРСР, США, Росії та України

Стратегічні наслідки політики ігнорування людського фактору за період часу до 1953 року образно проілюстрував відомий економіст М. Шмельов в роботі [6]: «Якось М. Хрущов за столом сказав, що через табори пропустили 17,5 млн. осіб, а потім виявилось, що більше – 24 млн. В революцію, Громадянську війну, в колективізацію, в 1937-му, у Вітчизняну замучили, вбили і заморили приблизно третину населення. Один дуже кваліфікований генетик сказав: «Першокласний людський матеріал був знищений і може бути відновлений приблизно через 5 поколінь». П'ять разів по 20 – це мінімум 100 років. Беремо крайню точку: 1953-й. Отже, є надія, що приблизно в 2050 р. уже не третій сорт буде визначати наше життя, а знову перший. У всякому разі, наші олігархи покалічені легкими радощами безкоштовної приватизації, звикли 600% в кишеню класти. Відомо, що за ХХ століття краща частина людей вибита і залишився другий-третій сорт, але давайте почекаємо, коли перший з'явиться. Думаю, це покоління після наших онуків».

Стабільне зростання населення СРСР на відріжку *mn* пояснюється тим, що природний приріст населення в середньоазіатських республіках був більшим, ніж, скажімо, в Росії, Україні, Білорусі в 2,1 разу. Після розпаду СРСР зростаюче населення цих країн, як уже самостійних, перетворилися для російської економіки в іммігрантів. Чисельність населення США за період з 1900 по 2009 рік зростала за рахунок адекватної економічної та демографічної політики.

Чим бідніша країна, тим більше намагання найбільш енергійних її громадян емігрувати. Люди завжди мігрували з країн з низькою продуктивністю праці в країни з високою продуктивністю. Так, голод в Ірландії в кінці 1840-х років є яскравим прикладом, як страшна економічна ситуація за кордоном прискорила процес масової міграції, який продовжувався після завершення голоду.

Якщо людина усвідомлює, що можливості працювати і умови життя приблизно однакові скрізь, то вона не буде мати економічних мотивів змінювати одне місце проживання на інше. Якщо людина усвідомлює, що доходи і умови життя суттєво відрізняються в різних місцях для працівників однакової кваліфікації, то вона може прийняти рішення про те, чи варто понести міграційні витрати з метою гарантувати собі більш високий життєвий рівень. В цьому сенсі рішення про міграцію є подібним інвестиційному рішення – понести затрати сьогодні в обмін на зростаючі потоки доходів та процвітання в майбутньому. Інакше кажучи, потенціальний мігрант повинен вирішити, чи очікувані вигоди від міграції перевищують очікувані затрати.

Високоосвічені мігранти забезпечують значні інноваційні внески в науці, медицині, техніці та допомагають Сполученим Штатам підтримувати передові рубежі в сфері технологічних можливостей. Наприклад, між 1901 р. і 2005 р. приблизно одна третина нобелівських лауреатів в галузі медицини та фізіології були народжені за кордоном. Висококваліфікований спектр робочої сили США підживлюється емігрантами з відносно розвинутих, але й бідніших країн, таких як Україна та Росія. Це пояснюється тим, що скажімо, середня річна заробітна плата в галузі освіти в США в 2008 році становила

28,5 тис. дол., а в Україні – 17,35 тис. грн. (2,22 тис. дол.), що в 13 разів менше, в сфері охорони здоров'я та соціального захисту в США – 36,4 тис. дол., а в Україні – 14,124 тис. грн. (1,792 тис. дол.), що в 20 разів менше, ніж в США.

Низькокваліфікований спектр робочої сили в США представлений переважно іммігрантами з Латинської Америки, які працюють покоївками, швейцарами, касирами, кравцями, штукатурами, мулярами, сезонними працівниками на фермах тощо, в той час як корінні жителі не прагнуть займатися вищевказаними видами діяльності.

Світовий ринок праці поділяється на капіталомісткий основний сектор та трудомісткий вторинний. Зайнятість у першому секторі забезпечує високу стабільну заробітну плату, високий соціальний статус, перспективу подальшого кар'єрного та фахового зростання.

Вторинний сектор забезпечує так звану 3-D роботу (від англ. *dirty, dangerous, degrading* – брудною, небезпечною, такою, що веде до деградації).

Вакантні місця на нижньому полюсі місцевого населення країн ЄС займати може, але не хоче, тоді як багатьом вихідцям із бідніших країн найнижча європейська зарплата здається нечуваною розкішшю. А от вакантні місця на протилежному полюсі ринку праці залишаються не зайнятими вже з іншої причини: місцевого населення ці вакансії одержати хоче, але не може.

Статистичний аналіз економічного впливу міграції в 15 країнах-членах ЄС із 1991 по 1995 роки засвідчує, що збільшення частки мігрантів у загальному населенні країни на 1% забезпечує 1,25–1,5% приросту ВВП.

За підрахунками окремих українських експертів, за межами країни працюють від 3 до 5 млн. осіб (за іншими – до 7 млн.). За даними ОЕСР, кількість українських трудових мігрантів становить майже 4,8 млн. чоловік. Кількість українських мігрантів, що працюють за кордоном, становить 4,93 млн. чоловік, з яких 2 млн. перебувають у Росії, 1 млн. – у Польщі, а також значна кількість в Італії (500 тис. осіб), Греції (350 тис. осіб), Португалії (200 тис. осіб). Найбільший дохід мігранти отримують у країнах Європейського Союзу, наприклад в Ірландії (3125 дол. на місяць), Швейцарії (2300), країнах Бенілюксу (1600-1675), Німеччині (1300) та Італії (934). Значно меншим є дохід українців, котрі працюють у країнах Східної Європи: Чехії – 527 дол. на місяць, Румунії і Словаччині – 430, Росії – 371 [5].

Забезпечити сталі темпи економічного зростання Україні буде дуже важко без залучення значної кількості іммігрантів, що дозволить зменшити падіння чисельності населення та збільшити приріст ВВП. А цього неможливо досягти без збільшення рівня оплати праці.

Висновки та напрям подальших досліджень.

Досягнення стійкого економічного зростання є ключовим елементом стратегії розвитку української економіки, загальним орієнтиром економічної політики держави. Україна має потенціал розвитку, і цей потенціал має бути реалізований. Першим кроком до його реалізації повинне бути розроблення чіткої стратегії соціально-економічного розвитку. Важливо зрозуміти, що в сучасних умовах єдино правильною стратегією для України має стати не наздоганяюча і не випереджаюча моделі розвитку, а стратегія «перехоплення» або «запозичення» основних тенденцій глобальної економіки та їх «підключення» до національних процесів економічної трансформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Economic Report of the President. USA. Washington. – 2010.
2. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Держкомстат України; За ред. Осауленка О.Г. – Київ. – 2010. – 566 с.
3. Тарлецька Л. Международная демографическая статистика: оценки и прогнозы ООН [Текст] / Л. Тарлецькая // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 3. – С. 32-39.
4. Приходько О. Європейська міграція в цифрах та узагальненнях [Текст] / О. Приходько // Дзеркало тижня. – 2008. – № 37. – С. 11.
5. Гайдучкий А. Міграційний капітал в Україні: прихована реальність [Текст] / А. Гайдучкий // Дзеркало тижня. – 2007. – № 15. – С. 1, 8.
6. Гордон Д. Мужской разговор [Текст] / Д. Гордон // Бульвар Гордона. – 2009. – № 8.
7. Шпотов Б. Политика использования западных технологий как фактор создания крупной индустрии в СССР [Текст] / Б. Шпотов // Проблемы теории и практики управления. – 2003. – № 4. – С. 118-122.
8. Калинчук Д. Хто гартував сталь? [Текст] / Д. Калинчук // Український тиждень. – 6–12.08.2010. – № 32 (145).
9. Варшавский А.Е. Учет экономических оценок при решении проблем глобальной стабильности // Экономика и математические методы. – 2002. – № 1. Том 38. – С. 3-15.
10. Глазьев С.Ю. Национальная политика экономического развития в условиях глобальных экономических сдвигов / С.Ю. Глазьев // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – Д.: Вид-во ДУЕП. – 2008. – № 1. – С. 75-94.
11. Сколотяний Ю. Герман Греф: найголовніше - поліпшити якість освіти [Текст] / Ю. Сколотяний // Дзеркало тижня. – 2010. – № 38 (818).